

De heer STEVENS merkt eerst en vooral op dat er de afgelopen 10 jaar heel wat is gebeurd op het vlak van pensioen en scheiding. Ook het notariaat is het afgelopen decennium sterk geëvolueerd. Dat leidt tot een andere visie.

Hij zegt dat zijn presentatie bestaat uit twee delen: “Hoe is deze materie in het buitenland geregeld?”, gevolgd door “Hoe kunnen we de problematiek in België regelen?”

Hoe is de problematiek in het buitenland geregeld?

Voor het buitenland heeft hij Nederland en Duitsland als voorbeeld genomen.

In Nederland werd deze problematiek aan de orde gesteld in een arrest, dat vervolgens werd omgezet in een wet¹. Met deze wet wordt het beginsel vastgelegd dat bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed ieder recht heeft op de helft. Dit is geen automatisme. Deze wet is van toepassing op huwelijk en wettelijk samenwonen en dekt enkel de aanvullende pensioenen, niet de wettelijke pensioenen. Het door de wet ontwikkelde systeem is een opt-in, wat betekent dat men moet kiezen of de wet al dan niet wordt toegepast. Als er niet voor wordt gekozen de wet toe te passen, dan is er wel een recht, maar geen automatisme voor de verdeling zoals die is voorzien in de wet. De wet voorziet in een recht op de helft van de ander, maar daarvan kan worden afgeweken (bijvoorbeeld 60-40%).

¹ Wet van 28 april 1994, tot vaststelling van regels met betrekking tot de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed

In Nederland worden de pensioeninstellingen dus rechtstreeks in kennis gesteld van de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed, zonder dat zij daar zelf iets voor moeten doen. Er werd een administratieve oplossing gevonden: de ex-partner contacteert zelf rechtstreeks de pensioeninstelling via een formulier waarmee hij de instelling op de hoogte brengt van de scheiding en aangeeft dat hij de wet wil toepassen voor de verdeling van de aanvullende pensioenrechten, alsook hoe die opgebouwde reserves verdeeld moeten worden. Het formulier moet binnen de twee jaar na de scheiding worden verstuurd. Indien het formulier niet binnen de twee jaar aan de pensioeninstelling wordt bezorgd, mag dit niet worden gezien als een afzien van het recht op de verdeling van de aanvullende pensioenrechten. In dat geval moet de ex op het moment van de pensionering de helft van de verworven rechten aan de andere ex-partner betalen. De ex-partner blijft in feite gekoppeld aan de andere partner, omdat hij het pensioen van zijn ex-partner pas ontvangt wanneer deze met pensioen gaat, met alle gevolgen van dien.

De huidige wet die deze kwestie in Nederland regelt, wordt momenteel herzien en volop besproken. Volgens hem draait het debat rond twee grote vraagstukken: het eerste is het feit dat de wet amper wordt gebruikt. De politieke meerderheid wil het opt-insysteem omvormen tot een opt-outsysteem, wat betekent dat de wet automatisch wordt toegepast, tenzij uitdrukkelijk anders wordt aangegeven. Er bestaat hierover een brede consensus.

Het tweede vraagstuk, waarover geen consensus bestaat, is de conversie, of het eigen recht, als oplossing voor het feit dat de ex-partner moet wachten tot de andere partner met pensioen gaat om aanspraak te kunnen maken op diens aanvullende pensioenrechten. De rechten van de ene ex-partner zouden dus niet langer gekoppeld zijn aan de aanvullende pensioenrechten van de andere ex-partner.

In Duitsland bestaat er een wet die dateert van 1977 en die in 2009 grondig werd aangepast. Het is een wet betreffende de gelijke verdeling van de pensioenen. De Duitse pensioenwetgeving sluit in een aantal opzichten beter aan op het Belgische systeem dan het Nederlandse. In Duitsland zijn de pensioenplannen hoofdzakelijk defined-benefitplannen, met ook veel balansprovisies.

De wet heeft zowel betrekking op het huwelijk als op wettelijk samenwonen en is eveneens gebaseerd op een opt-insysteem. De wet is daardoor niet van toepassing indien de ex-partner expliciet zegt dat hij niet van toepassing is. Ook als het huwelijk minder dan drie jaar heeft geduurd en bij grof wangedrag van één van de echtgenoten (rechterlijk vastgesteld) is de wet niet van toepassing.

Op het ogenblik van de echtscheiding of scheiding moeten alle bezittingen, voorwerpen en aanspraken van de echtgenoten/samenwonende partners in aanmerking worden genomen. De wet geldt tevens voor alle pensioenvormen: aanvullende pensioenen, balansprovisies, verzekeringen, individuele pensioentoezeggingen, ongeacht het huwelijksvermogenstelsel van de partners.

Er kan vrij worden gekozen hoe de verdeling moet gebeuren.

De wet heeft het over twee systemen. In werkelijkheid bestaat er ook nog een derde systemen.

Het eerste systeem wordt "interne verdeling" genoemd en bestaat in een gelijke verdeling van de rechten op het ogenblik van de (echt)scheiding. De rechten zullen echter pas effectief worden ontvangen op het ogenblik van het pensioen.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen het wettelijk pensioen, het aanvullend pensioen en de balansprovisies.

Voor het wettelijk pensioen bestaan er veel verschillende pensioenstelsels, maar de verdeling gebeurt op basis van een puntensysteem: op het ogenblik van de (echt)scheiding worden de punten verdeeld en hun waarde wordt vastgesteld bij pensionering. De waarde van een pensioenpunt wordt jaarlijks op 1 juli vastgesteld met behulp van een pensioenaanpassingsformule. Er is echter een verschil in de waarde van het punt tussen West- en Oost-Duitsland.

Voor het aanvullend pensioen, waar eveneens een grote verscheidenheid van stelsels bestaat, bestaat de verdeling in de helft van de wiskundige reserve op het ogenblik van de (echt)scheiding met behoud van rechten. Het behoud van rechten is vooral van belang wanneer er sprake is van rendementen, die op het moment van het pensioen moeten worden gewaarborgd.

De pensioeninstelling is niet verplicht de aanvullende pensioenrechten in hetzelfde pensioenplan te houden als de actieve werknemer, maar zij is wel verplicht de rechten uit het verleden te garanderen. De pensioeninstelling klaagt over de administratieve rompslomp die hierdoor ontstaat. Deze interne verdeling houdt ook in dat de pensioeninstelling ook de ex-partnerpensioenen moet beheren.

Voor de balansprovisies, die in Duitsland ook een belangrijk systeem vormen, vindt de verdeling plaats op basis van de helft van de waarde bij de uitkering.

Het andere systeem wordt "extern delen" genoemd. Dit is een uitzondering. Niet de rechten, maar de waarde van de wiskundige reserves worden op het ogenblik van de echtscheiding overgedragen naar een nieuwe pensioeninstelling naar keuze van de ontvangende ex-partner. Dit gebeurt vaak wanneer de ex-echtgenoten niets meer met elkaar te maken willen hebben.

In de praktijk leidt dit systeem tot veel verlies van rechten en waarschijnlijk ook tot verlies van rendementen. Op 23 mei 2020 is hierover een arrest geveld, waarin wordt gesteld dat er geen sprake kan zijn van een onbeperkt verlies. Dat arrest bepaalt dat indien het verlies op het ogenblik van de uitbetaling groter is dan 10%, de ex dit verlies toch moet betalen. Dit is een soort superrendementsgarantie na de scheiding.

Een derde systeem bestaat in een rechtstreekse compensatiebetaling waarmee de situatie wordt afgerond. Het is een soort uitkoop via een eenmalig bedrag en zonder latere pensioendeling.

Dit systeem is fiscaal minder interessant, omdat de ex dit bedrag als “divers inkomen” moet aangeven en er progressieve belastingen op moet betalen. Er werden een aantal constructies opgezet om dit te vermijden.

Hij beklemtoont vervolgens dat niet alles vergelijkbaar is, omdat elk land, ook België, in dit opzicht uniek is.

Zo heeft België geen balansprovisies zoals Duitsland, maar wel een systeem van liquidatiereserves voor zelfstandigen.

België heeft ook een eigen pensioenstelsel voor ambtenaren, terwijl dit in Nederland sinds 2020 niet meer bestaat.

België kent een specifieke loonfilosofie inzake aanvullende pensioenen in vergelijking met Nederland en Duitsland, onder meer door de uitbetalingen in kapitaal.

Hoe kunnen we de problematiek in België regelen?

Hij benadrukt de ideologische aard van de problematiek en zal dus zijn eigen visie daarop geven. Hij vindt het interessant dat ook notarissen betrokken worden bij het debat, omdat de problematiek sterk verband houdt met het notariële recht.

Uit de dossiers die hij behandelt, maakt hij op dat er eigenlijk twee grote onrechtvaardigheden in spel zijn bij deze problematiek. Uit het eerste onrecht blijkt in feite het vertrouwen of wantrouwen van de partners ten aanzien van hun vermogen. In de praktijk blijkt vaak dat een van de partners een reeks constructies opzet om zijn vermogen te beschermen zonder dat de andere partner daarvan op de hoogte is.

Om dit onrecht te omzeilen, moet een oplossing worden gevonden waarbij het onmogelijk is eender welk bezit te verzwijgen. Er moet een soort volledige inventaris worden opgemaakt van alle vermogensbestanddelen van het koppel, ongeacht het huwelijksvermogensrecht en de sociaalrechtelijke statuten. Een ambtenaar kan zijn wettelijk pensioen opnemen in de inventaris van zijn vermogen zodat er een volledig beeld is van wat er te verdelen valt. Voor hem is transparantie de sleutel tot een gelijke start. Hij zegt niet dat alles moet worden verdeeld, maar hij vindt dat er duidelijkheid moet zijn in de inventaris, door middel van een soort inventarisverklaring.

Indien een van de echtgenoten een deel van zijn vermogen niet vermeldt in de inventarisverklaring, zou een sanctie volgens hem kunnen bestaan in het invoeren van de relatieve nietigheid van de verdeling door de benadeelde partij. De verjaringstermijn zou vijf jaar na het pensioen zijn.

De tweede vraag die moet worden gesteld is of men dan al dan niet moet verdelen. Hij is van mening dat deze keuze gebaseerd moet zijn op transparantie. De keuze moet vrij zijn en in de mate van het mogelijke op vertrouwen gebaseerd.

Hij gelooft dat de sterkste partij altijd wint, vandaar de noodzaak om dit te regelen.

Zijn uitgangspunt voor de oplossing van het probleem is de invoering van een opt-in, d.w.z. dat het pensioen niet moet worden verdeeld, tenzij de partijen anders overeenkomen.

Hij geeft vijf redenen waarom hij voor dit opt-in-systeem kiest. Hij herinnert eraan dat een spreker heeft gezegd dat 80 à 90% van de gevallen geregeld kunnen worden, maar hij vindt dat de "vloek van het andere probleem" niet onderschat mag worden. Die ontstaat doordat de overige 10% van de zaken niet kan worden geregeld, terwijl die zaken net tot groot onrecht kunnen leiden. Vandaar dat de keuze aan de partijen moet worden overgelaten.

Een tweede reden is dat de realiteit van de vermogensbestanddelen zeer complex is.

Een derde reden is dat de inventarisatie van problemen zeer complex is. Men kan lijsten met gevallen blijven maken en nooit tot een regeling komen.

Een vierde reden is dat het opstellen van een alomvattende wetgeving ter zake veel te complex dreigt te worden en jaren zal duren.

Een vijfde reden is dat er eerst een enorme knowhow moet worden opgebouwd, wil men geloven dat het probleem kan worden opgelost. In dit opzicht is hij van mening dat het België aan knowhow op dit gebied ontbreekt.

Indien er wordt gekozen voor verdeling, via een opt-insysteem, moeten alle vermogensbestanddelen en alle pensioenvormen in de inventaris worden opgenomen. Er mag geen verplichting zijn om alles gelijk te verdelen. De percentages die op de verdeling van toepassing zijn, moeten vrij bepaald kunnen worden.

In de praktijk is men meer geneigd om het huis te verdelen dan het aanvullend pensioen, maar het zou hier zinvol kunnen zijn om voorschotten en inpandgeving te promoten.

Hij is echter van mening dat een wetswijziging nodig is om een onthaalstructuur bis met behoud van rendement te creëren, waarbij de rendementsgarantie wegvalt omdat er niet langer een werknemer is. De verdeling moet worden vastgesteld op het moment van de echtscheiding. De onthaalstructuur bis geeft de partners een eigen recht en zij zijn in de toekomst niet meer aan elkaar verbonden. Fiscaal moet dit worden gezien als een aanvullend pensioen dat het gewone regime volgt en dit wordt voor het betrokken jaar afgesloten.

Wil het systeem werken, dan moet de pensioeninstelling op de hoogte worden gebracht door de meest gerede partij en wordt vervolgens een nieuwe onthaalstructuur opgericht. De pensioeninstelling moet kosten kunnen aanrekenen voor de operatie.

Naar zijn mening is het belangrijkste dat de vrijheid van de partijen behouden blijft. Er moet noodzakelijkerwijs een belangrijke rol worden toegekend aan de advocaat, de bemiddelaar, de notaris, de belastingconsulent, de boekhouder en de rechter.

Hij meent dat eerst de tijd moet worden genomen om tot een akkoord te komen dat resulteert in een evenwichtige verdeling.

Als er geen akkoord is tussen de partijen, moeten er volgens hem vooral geen automatische standaardregels worden vastgelegd, door bijvoorbeeld te zeggen dat er een 50-50-verdeling plaatsvindt via een onthaalstructuur. Er zijn namelijk te veel vermogensrechtelijke uitzonderingen, waardoor nieuwe onrechtvaardigheden zouden ontstaan.

Als de partijen niet tot een akkoord komen, is er een rechterlijke beslissing nodig, waarin de rechter bepaalt wat er moet worden verdeeld en wat niet en hoe de vermogensbestanddelen moeten worden verdeeld.

Bovendien moet de regelgeving worden aangepast om de piste van een nieuwe onthaalstructuur mogelijk te maken. De rechter kan deze piste ook bewandelen.